పెద్దకథ

దేముడా నా దేశాన్ని రక్షించుము

బలివాడ కాంతారావు

(గ త సం చి క త రు వా యి)

3

ఈ గుళ్ళి చెట్టు లాంటిదే యింకో ప్రధానమైనది. ఉత్తర వాసలో పడమటి వేపు వున్న చివరి యింటి గోడకు ఆనుకుని వున్న అరుగు. ఆరడుగుల పొడుగున్నా యీ అరుగు వెడల్పు రెండడుగులకు మించి వుండదు. ఈ అరుగుకు జేగురురంగు పూసి దానిపై తెల్లని గుళ్ళ సున్నంతో వేసిన ముగ్గులు మెరిసిపోతుండేవి. ఆ అరుగు మీద యెప్పుడూ ఒక నిలువెత్తు విగ్రహం ప్రత్యక్షం. ఆవిడే మా తాతమ్మ. అంటే మా అమ్మ తండ్రి తల్లి. ఆవిడ పేరేంటో నాకు గుర్తు లేదు గానీ తాతమ్మ అని పిల్చేవాడిని. తన పదివేళ్లూ చూపించి యెనిమిది సార్లు లెఖ్ఖపెట్టే యెంత వస్తుందో అంత వయసు నాది అంది. నేను ఒకసారి యెనిమిది సార్లు లెఖ్ఖపెట్టి యెనభయ్ అన్నాను. నల్లగా వుండేది. ఆవిడ భర్తను నేను చూడలేదు గానీ అతను కాంతమ్మత్త లాగే వుండేవాడట. అంటే తాతమ్మ యెదరగా ఆ భర్త నిల్చుంటే భుజాలవరకైనా వచ్చేవాడు కాదన్నమాట. ఇల్లరికం రాడానికి ఒప్పు కున్నాడు. కాబట్టి యీ యిల్లాలిని అపురూపంగా చూసుకునేవాడట. ఐదుగురు కొడుకులూ యీవిడ యెముకల బలాన్ని పుంజుకున్నారు. అందరూ అంత యెత్తు మనుషులే కానీ ఆ నలుపు కడసారి కొడుకు సీతయ్యకు తప్పించి యింకెవరికీ రాలేదు. పెద్దవాడు నరసింహులు, మూడోవాడు ఆదెన్నకు అతని తెలుపు వచ్చింది. రెండోవాడు లక్ష్మీ నారాయణకు తెలుపు నలుపు కలిపిన ఛాయ వస్తే - నాలుగోవాడు కాశీపతిది మాత్రం రాగిఛాయ శరీరం. వీళ్ళందరిలో ఆమెకు తన రంగులో నున్న కడసారపు కొడుకు సీతయ్య అంటే మహా యిష్టం. అందుకే ఆ కొడుకు గదికి అనుకుని వున్న అరుగుమీద మకాం వేసిం దనుకుంటాను. యెనభయ్యేళ్ళయినా తాతమ్మకు నడ్డి వంగలేదు. గానీ యెప్పుడూ వూళ్ళో తిరగటం అలవాటు కాబట్టి ఒకసారి వర్షంలో కాలుజారి పడటం వలన ఒకకాలు కొద్దిగా చొట్టపడింది. చొట్ట పడినా తిరగటం తగ్గలేదు. ఆవిడ జుత్తులో నలుపు వెంట్రుకలు అక్కడక్కడ వుండేవి. నాకు సాధారణంగా యేదో తింటున్నట్లే కనపడేది. ఆమెపెద్ద కొడుకు పళ్లు రాలిపోయాయిగానీ ఆమెపళ్లు అన్నీ దిట్టంగానే వున్నాయి. వాటి బలం అవి చూపించడానికి కామోసు యేమి దొరుకుతుంది. యెలా నములుతానన్న చిక్కిన ఆడ ఏనుగులా కనపడేది.

పై మనిషి నారెమ్మ నాకు పిల్చి, పండూకాయా యిచ్చేది. కానీ యీ తాతమ్మ ఒక్కనాడు నాకేదీ యిచ్చినట్లు గుర్తు లేదు. ఒకోసారి కోడళ్ళు ఆవిడ మీద విరుచుక పడేవారు. ఊరంతా దండు కొచ్చి తింటుందని! నేను దండుకోలేదు. వాళ్ల పిల్చి యిచ్చారని అనేది. ఇంకా వాళ్ళ నోళ్ళు వూరుకోకపోతే కూతురు కాంతమ్మను పిల్చి తగి లించేది. ఆవిడ గుళ్ళిచెట్టు క్రింద కెళ్ళి అంత మానధనం వున్న వాళ్ళు ఉండా పండూ చేసి మా యమ్మకి యివ్వలేకపోయారా!" అన్నట్లు వాళ్ళ గుట్లన్నీ బయట పెట్టేసేది. ఈగుట్లు కొన్ని యిప్పటికీ నాకు గుర్తున్నాయి. అందరూ కలిసి వున్న రోజుల్లో చిన్న కోడలు ఒక సారి వడ్డించినప్పుడు మొగుడు గిన్నె అడుగున రెండు వండిన గుత్తి వంకాయలు పెట్టేసి పైన అన్నం సర్దేసి పెట్టేసింది. ఆ మొగుడన్న అమాయకుడు నెమ్మదిగా తినేకండా ఆవేవో చచ్చిన యెలికలను కున్నాడేమో ఒక్కగెంతేసి యిదేమిటి అంటే అక్కడే వున్న కాంతమ్మ బుడ్డీ వెలుతుర్లో యీ రహస్యం కనుగొంది. మూడో కోడలు అటకమీదనించి ఒకర్రాత్రి పడిపోయింది. ఈ రాత్రి అటకెందు కెక్కిందని కాంతమ్మ అప్పటికప్పుడే అటకెక్కి చూస్తే పైన కుండలో రహస్యంగా కన్నవారు పంపిన దాచుకున్న అరిసెలు తినడానికి ఎక్కిందని తేలిపోయింది.

మా తాతమ్మ తండ్రికి ఒక్కర్తే కూతురు కదా. చిన్నప్పటి నించీ ముద్దు ముచ్చటా తీర్చుకుంటూ పెరిగింది కదా! పరాయి బిడ్డలు వచ్చి యేలుబడి చేస్తే యెందుకొప్పుకుంటుందీ మొగుడికి శాశించగలిగింది కానీ యీ చిన్నకోడలుందే - కవీశ్వరుడి కూతుర్ని శాశించలేక పోయింది. నేరక దీన్ని కోడలుగా చేసుకున్నానని విసవిసలాడేది. గానీ చిన్న కొడుకుమీద మమకారం కొద్దీ 'ఛీ' అన్నా 'ఛా' అనేది కాదు.

ఒక సాయంత్రం యీ అరుగుమీద కూర్చునే మా తాతమ్మ బాగా ముదిరిన కొబ్బరి ముక్కలు పరపరా నమిలేస్తోంది. నేను యిసుక దిబ్బలమీద ఆడి అలసి వచ్చానేమో యేదో తినాలని నాకు మనసు పుట్టడంచేత దగ్గరగా వెళ్ళినిల్చున్నాను. అలా నములుతోందే గానీ తినమని ఒక చిన్న ముక్కయినా యివ్వలేదు. నేను కళ్ళప్ప చెప్పి అలా నోరు తెరచి చూస్తున్నాను. నా కళ్ళయెదుట నాకు పెట్ట కుండా చెక్కకు చెక్కా నమిలేసి చిన్నముక్కను మాత్రం చీరగై నంలో దోపుకుని లేచిపోయింది. దాచిన ఆ చిన్న ముక్కయినా యిస్తుందేమోనని వెంట పడ్డాను. అలా జాలారి వెంకన్న యిల్లుదాటి ముందుకు పోయింది. ఏటిఒడ్డున పెద్ద సిరిసింతచెట్టుంది. దానిక్రింద ఒక యెరుకలి కుటుంబం వుంది. వలలతో పాటు వలవేసి పట్టుకున్న రెండు తెల్లని కొంగలున్నయ్. ఒక ముంగిసకూడా ఆ చెట్టు వేరుకు కట్టి

వుంది. ఆ యెరుకలిదాని కొడుకు నా వయసువాడే. వాడి వంటి మీద ఒక మాసిన గోచీ తప్పించి బట్టలేదు. తల గుండు గానీ గుండుగా లేదు. అర్భకంగానే వున్నాడు. చీరగ్గైనంలో దోపిన కొబ్బరి ముక్కను తీసి "దాలిగా......ఇందరా" అని వాడిచేతిలో ముట్టుకో కండా యెత్తి మరీ వేసింది. నాకు కళ్ళంటనీరు వచ్చినట్లు గుర్తు. నా భుజం మీద చెయ్యివేస్తే తప్పించుకుని కదలిపోయాను.

"నీ కెందరో యిస్తారు. వాడికెవరిస్తారు? అన్నది.

మా తాతమ్మ చావు నేను చూసాను. గాలివాన వచ్చింది. మా గడ్డి యింటి కప్పులన్నీ యెగిరిపోయాయి. సరంబీ యిల్లు కారి జబ్బుతో వున్న మా తాతమ్మ మీద చినుకులు రాలి తడిచిపోయింది. గాలి హోరు తగ్గాక "ముదుమనవడివి. నా మీద పేలాలు జల్లవా?" అంది నాకు కొబ్బరిముక్క యివ్వని తాతమ్మ మీద పేలాలు జల్లననుకున్నానుగానీ, నన్ను ఆమె శవం ముందు నడిపించి పేలాలు జల్లించిన దృశ్యం గుర్తుంది.

4

మా తాతయ్య అంటే మా తల్లి తండ్రి వున్నాడే నరిసింహాలు. ఆతనిది ఒక ఉనికి అని లేదు. ఇంట్లో యెప్పుడూ చూసినట్లు గుర్తు లేదు. నాకు గుర్తున్నదల్లా పెరటసాలలో పశువుల మధ్యా, ఊరిబయట, పొలాల మధ్య ఉండేవాడు. ఆ వూర్లో మరో ముగ్గురు నరిసింహాలు పేరు గలవారున్నారు. కాబట్టి ఇతనిని బంగారం నరసింహాలు అనే వారు. ఇతని శరీరం బంగారుఛాయ యితని మనసు బంగారం. మనిషి బంగారం అనేవారు. ఇతని చెవిలో ఆడాళ్ళు ధరించే బంగారం తమ్మెట్లుండేవి. మిగతానరిసింహాలకు లేవు. ఆడవారి నగలు ధరించినా ఆడారినరసింహాలు అని యెవరూ అనటంవిన లేదు. నాకు బాగా గుర్తుంది. ఒత్తుగా వున్న జుత్తులో గుండ్రంగా రెండుసుడులుండేవి. వ్యవసాయం, పశుసంపదకి ఒక సుడి అనీ – యింకోసుడి చక్కటి పెళ్ళం అని చెప్పేవాడు. రెండూ నిజమే అని నమ్మక తప్పలేదు. ఇంతచక్కని పెళ్లం మీద చీటికీ మాటికీ అలిగేవాడు. అలిగే ఆరు గురు బిడ్డల తండ్రి అయ్యాడు. పదిమందికి తాత అయినవాడు కూడా ఆ అలక తగ్గలేదు. మా అమ్మమ్మ యీ అలకలకు విసుక్కుని అత్త గారితో 'మామగారి దగ్గర అలిగి యీ కొడుకును కన్నారా' అని నిలదీసి అడిగితే – ఆవిడగారు చులకనగా "ఆడిపుట్టుకేఅంత. కట్టుకున్నావు కదా యెవరికోసం భరిస్తావని?" అధారిటీతో జవాబిచ్చింది.

ఇప్పటికీ దిగవపొలంలో కాలవగట్టుమీద ఒంటి యీతచెట్టు నాకు బాగా గుర్తుంది. ఆ చెట్టు క్రింద కూర్చొని మురీలవాడి దగ్గర మా తాత కొన్న బెల్లం మురీ ముద్దలని తింటూపైకి చూసే దృశ్యం. ఈతచెట్టు మీద బంగారు పిచ్చుక గూళ్ళు – ఆ గూళ్ళలో అరుస్తున్న బంగారు పిచ్చుకలు. నా మనసులో యింతో అంతో మధురమైన వూహలు మొసలడానికి నా చిన్ననాట ముద్రవేసుకున్న ఘట్టాల్లో యిదొకటనుకుంటాను. ఆ విశాలమైన పచ్చని వరిచేలు బంగారు రంగుగా మారేటప్పుడు కొడవళ్ళతో కోస్తూ –

"కోత కొయ్యండమ్మ తుమ్మెదా
సేలు కోత కొయ్యండమ్మ తుమ్మెదా
భాగ్యాలే పండాయి తుమ్మెదా
కోత కొయ్యండమ్మ తుమ్మెదా...."

ఈ లయబద్ధమైన గానంవింటూ మురీముద్దలు తినిలేచిన వాణ్ణి లేచినట్లుండక యింత బంగారు పిచ్చుకలకి విసిరి పట్టుకోడానికి వెళ్తే అవి దొరుకుతాయా ? ఆ పరాభవం మరచి చెట్టు మొదట్లో నీటివేపు 'నన్ను ముట్టుకుంటే నేను ముడుచుకుపోతానన్న తుప్పమీద కాలు వేశాను. ఇక్కడే మా తాతయ్య బంగారు హృదయం గుర్తుకొస్తుంది. ఆ చేతులు బంగారుచేతులే. ఊర్లో చేరిన బేదా బిక్కితోపాటు నన్ను లేకి యేరుకోమనేవాడు. లేకి అంటే – కోసినచేను బండిమీదకు యెత్తేటప్పుడు పొలంలో వద్దన్నా కొన్ని కంకులు రాలిపోతాయి. ఈ

కంతులు యేరుకోడానికి యెందరో పిల్లలు వస్తుండేవారు. వాళ్ళతో పాటు నేనూ లేకి యేరాక నన్నే కాను అందర్నీ పిలిచి చివరి కుప్పలో యెవరు మొయ్యగలిగినంత వరిచేను వాళ్ళను తీసుకవెళ్లిపొమ్మనేవాడు.

ఆ వ్యవసాయం ఆ తాతయ్య అన్నట్లు అతనితోనే సరి. వాళ్ళకున్న జిరాయితీ పొలం తక్కువే. మా పొరుగూరు పోతయ్య వలస పొట్టినాయుడు ఆరెకరాల పొలం అంబారానికి దున్నేవారు. ఈయన పోయాక పొట్టినాయుడు కొడుకు పొలం అమ్మేసుకుని విశాఖ పట్నం ప్లీడరు ప్రాక్టీసు పెట్టుకోడానికి పోయాడు.

ఈ బంగారం తాతయ్య చనిపోయినప్పుడు నేను మా వూర్లోనే వున్నాను. అంత వయసు వచ్చినా మనిషి పికపికలాడుతున్నాడు. శరీరం వుబ్బినట్లు అనిపించింది. మెరిసిపడి పోతున్నాడు. నేను పట్నం నించి తీసుకవెళ్ళిన నెయ్యితో చేసిన మిఠాయితిని 'మనవడా - మా బేషుగా వుందిరా' అన్నాడు ఆ చచ్చిననాడు కూడా పెళ్ళంమీద అలిగాడట నేను తెచ్చిన కాజా బాగుంది. యింకొకటిమ్మంటే అంతా మీరే తినేస్తే యెలాగ అని మా అమ్మమ్మ అందని అలిగాడు. అలిగి యేటి ఒడ్డుకు బహిర్భూమికి వెళ్తే యింకా యేం రాలేదని లైటు పట్టుకుని వెళ్లేసరికి ఒరిగి పోయివున్నాడు. నలుగురు మోసుకొచ్చి వాకిట వేసాం. ఏడుస్తున్న పెళ్లాంతో యేదో చెప్పడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. గానీ ఆ ప్రయత్నం ఫలించకుండానే రాత్రి పదిగంటలకే మెదడులో రక్తనాళాలు తెగిన జబ్బుతోపోయాడు.

5

మా రెండో తాత లక్ష్మీనారాయణ వున్నాడే అతను వస్తున్నాడంటే అంత దూరంనించే చప్పుడు వినిపించేది. ఆ కిర్రుచెప్పుల చప్పుడు లానే అతని మాటల ధాటీ! చేతిలో కలానికి నోటిలో మాటకీ తిరుగు లేదనేవారు. కిరీటంలేని చక్రవర్తి ఆ చుట్టుపట్ల యెవరంటే అతనే అనేవారు.

అతని గొప్పతనం యేమిటంటే యెదుటివాడు మాటాడుతున్నంతసేపు అతని గొంతుక యెత్తేవాడు కాదు. కాగితంమీద ఏమిటి రాసాడో చదువురాని ప్రజ యెదరగా అదే చదివేవాడు. చెడుగైనా యెదుటి వానికి చెప్పి మరీ చేసేవాడు. పనిచేసి చూపించాకే యేదైనా పుచ్చుకొనేవాడు. పని చెయ్యించుకుని తన కష్టానికి తగ్గ ఫలం ముట్ట చెప్పకపోతే వాడికి నానా తిప్పలూ పెట్టేసేవాడు. ఆ నక్కచిక్కుల నుంచి తప్పించుకోడం సర్కారు ఉద్యోగులకు కూడ చేతనయ్యేదికాదు.

ఉండికూడా, లేదని, తనకు రావలసినది తగ్గించి యిచ్చిన వాడితో "నువ్వు నా అన్నదమ్ముడివీ బావమరిదివీ కావు. వీళ్ళని పోషించినట్లు నిన్ను పోషించడానికి అనేవాడు. ఆ బాధ్యత నిర్వహించడానికే కామోసు ఒక పనికాదు యెన్నెన్ని పనులో చేసేవాడు. పండిన పంట అంబారాలు, విత్తనాలు, మదుపులు పోను యీ ఉమ్మడి కుటుంబంలో ప్రతిపూటా పాతిక ముప్పయి కడుపులు నిండడానికి ఓ ఐదు నెలల గ్రాసమైనా మిగిలేదికాదు. సంక్రాంతి కొక సారి అందరికీ బట్టలూ పాతలూ కొనేసరికే సరి. ఇక పెళ్లిళ్లూ, పేరంటాలు, పురుళ్లు వుండనే వున్నాయి. రాతకోతలూ, తగువుల పరిష్కారాలు, విడాకులు, తెంపడాలు, వెదుళ్ళ వ్యాపారం అంతా చేసేవాడు. అతనికి తెలియని లా పాయింట్లు లేవని అతన్ని కోర్టుపక్షి అనేవారు. ఇతనికి హోదావుంటే యీ తెలివితేటలతో చాకచక్యంతో ప్రపంచాన్నే యేలేసేవోడంటారు. ఆ చిన్న పరిధిలో అతను సామభేద దండోపాయాలు లేనిది యేమీ చెయ్యలేమని నిరూపించాడు. అతను వూర్లో తీర్చిన కొన్ని తగవులు చూశాను కాబట్టి అవి గుర్తుకొస్తున్నాయి.

ఒకసారి అతని దగ్గరకు విడాకులు తెంపేయండి బాబూ! ఈ ల్లిద్దరి మతం కుదరలేదని వచ్చారు. తీర్పుచెప్పవలసినపుడల్లా ఆ తాత వాకిట్లో వున్న పొన్నచెట్టు క్రింద కూర్చొనేవాడు.

"ఏమే? నీ పేరేంటే?"

"సూరి"

"సూరీ! ఎన్నాళ్ళయిందే కాపరానికెళ్లి?"

"నాలుగు నెలలు"

"ఈడ్ని వదలడం నీ కిష్టమేనా?"

"ఊఁ"

"నీకు విడాకులు కావాలి. తీసుకో. వాడికి యింకో పెళ్లం సులువుగా వస్తాది. నీకు మొగుడు సులువుగా వస్తాడా?"

జవాబు లేదు.

"మరి నాకు జవాబు చెప్పు"

"రాకపోయినా పరవాలేదు. ఈడితో పడలేక పోతన్నాను"

"ఒక మాటంటాను కోపగించుకోవా?"

"సెప్పు బాబూ!"

"వాడి అమ్మలాంటి ఆడదానివి నివ్వు. అది తొమ్మిదిమాసాలు యీ బరువు మోసింది కదా - నివ్వు పది నెలలైనా మొయ్యకుండా యీడిని దించేస్తే యెలాగే? ఇంకో ఆరు నెలలు పోయేక రా - అప్పుడు యిడాకులు తెంపేస్తాను అన్నాడు. ఏడాది తరవాత వాళ్ళు పిల్లడ్ని యెత్తుకునే యిద్దరూ వచ్చారు.

ఇంకోసారి డబ్బు ముందు పుచ్చుకుని ఆడపిల్ల మెడలో తాళి కట్టలేదు ఒక మగాడు.

"నాయనా కట్నం పుచ్చుకున్నావు కదా! ఇప్పుడు పుస్తె కట్టనంటావు. నీ దగ్గర డబ్బు యెంత మిగిలింది చెప్పు?"

"ఏంలేదు-పుచ్చుకుంటే కదా!"

"ఆహాఁ-అలాగా. పుచ్చుకోలేదా?" అయితే యింతకీ డబ్బు యివ్వనంటావు. ఏదీ నోరువిప్పు - ఉఁ విప్పరా? పళ్లు గట్టి గున్నాయా?" అంటూ ఫడాలున ఐదు వేళ్ళూ అంటు కున్నట్లు చెంప పెట్టు పెట్టూ -

"వెళ్ళవోయ్. వారం రోజుల్లో ఆ తలమ్ముకునైనా యిస్తాడు. లేకపోతే యీ వూర్లో వుండలేడు" అన్నాడు పెళ్ళికూతురు తండ్రితో

నాకు అతని విషయం తలచినపుడల్లా నేను చామంతి యిటికి చెంబు పట్టుకుని వెళ్ళడం గుర్తు. చెంబు నింపుగా ఆవుపాలిచ్చేది. పాలు వొలిగిపోకుండా మెల్లగా తెచ్చేవాడిని? అతని భార్య సుందరమ్మ, మొగుడికి ముడుకుల్లో శక్తి వుండొద్దా అని రాత్రి కాచిన పాలు ఒక గ్లాసుడూ, రెండు కుడుములూ పెట్టేది. అతను 'తాతా' అని నన్ను కేక వేసి ఒక కుడుం ముక్క యిచ్చేసేవాడు. ఎవరైనా పిల్లాడు యేడిస్తే పాలలో సగం పట్టమని యిచ్చేవాడు. అతనికి ఆడనేస్తాలుండే వారు. గుడారి నుంచి ఒక ఆడనేస్తం వస్తుండేది. ఆవిడ వస్తే యేడాదికి సరిపోయే చింతపండు, కుండడు అరిసెలు, బుండెడు బుట్టలూ, చేటలూ, చీపుర్లూ, కందులూ - ఒకటేమిటి అడివిలో దొరికే అన్ని సామాన్లూ పట్టుకొచ్చేది.

లక్ష్మినారాయణ తాతకి మీసాలు హుందాయిచ్చేవి. ఆ పిలక గౌరవింప బడేది. అది సాధారణంగా ముడివేసే వుండేది. ముడి వెయ్యకపోతే యితడెవరి మీదో పంతం పట్టాడని ఆ పంతం నెగ్గే వరకూ ముడి వెయ్యని అపరచాణక్యుడని తోచేది.

పట్నం కచేరికి వెళ్తే తప్పించి కమీజు వేసుకునేవాడు కాడు. ఒకరోజు కట్టుకున్న పాటినూలుపంచె యింకోరోజు కట్టేవాడు కాదు. ఈ పంచెలు యెప్పుడూ కొనేవాడుకాడు. ఊర్లో రాట్నాలమీద మృదువైన వ్రేళ్ల సుఖాల చిద్విలాసాలతో యీ నూలు వడికి మగ్గానికి చేర్చేవి. ఒకప్రక్క యెరుపు రెండోప్రక్క నీలి అంచులతో స్వచ్ఛమైన యీ తెల్లని పంచె కట్తే అతని యెత్తుకు, హుందానిచ్చేది. చేతికి కెంపు పొందిగిన వుంగరం తప్పించి ఒంటి మీద బంగారం వుండేది కాదు.

గాదెలో ధాన్యం అయిపోయేక సాయంత్రం దీపాలు ముట్టించే సరికి యెలాగో ఒకలా బుట్టతో బియ్యం పట్టుకుని వెంట యెవడో ఒకడు వస్తుండేవాడు. ఇప్పుడు కూర్చున్నట్లు కూర్చునే చూసేవాడిని. బుడ్డిదీపం దగ్గర గదిలో ఆ బియ్యం కొలుస్తూ అప్పటికి వుమ్మడి కుటుంబమైనా వంట వేరుగా చేసుకుంటున్న అన్నతమ్ముళ్ళ కుటుంబా లకు పంచి పెట్టేవాడు. ఒకోసారి సంగీతం మాష్టారింటికి కూడా పంపించేవాడు.

అలాంటి తాతయ్యకు యింకా యేలవలసిన రోజులు ముందు కుండగా రెండుకళ్ళూపోయాయి. కళ్ళకు గనేరియా జబ్బు తినేసింది అనేవారు. ఎన్నో ప్రయత్నాలు చేసినా దృష్టిరాలేదు. దృష్టిపోయినా ఆ వాగ్ధాటి పోలేదు. ప్రజ వస్తునే వున్నారు. అతని సలహాలను తీసు కుంటూనే వుండేవారు. గొప్పవిషయం యేమిటంటే ఒకనాడు యిలా యెందుకొచ్చిందని విచారించినట్లు మనిషి కనపడలేదు. యిలాంటి సింహం మరి పుట్టబోదని ఆయన గతించిన్నాడు వూర్లో అంతా అను కున్నారు.

6

నారెమ్మ యింటి వెనక వుండటంవలన కామోసు యేటిలో ఆ లోతు గుమ్మిని నారెమ్మగుమ్మి అనేవారు. మా మూడోతాత ఆదెన్నను ఆ గుమ్మెలో ఒకచేత్తో చెట్టు వేరును, యింకో చేత్తో బిందెను పట్టు కొని వుండగా చూసాను. లబోదిబోమని ఆడాళ్ళు తల కొట్టుకొంటుంటే ఏ మగాడూ వాడిని రక్షించడానికి గుమ్మిలో గెంతడే. మా ఐదుగురు తాతల్లో యేటి ఒడ్డున పుట్టి యీత నేర్చుకోనివాడు వీడొక్కడే. చేతిలో బిందెవదిలేసి ఆ చేత్తోనూ యీతగాళ్లు వచ్చే వరకూ వేరుపట్టుకో మంటే ఆ బిందె వదలడే. మిగతావాళ్ళంతా పొడవగా పొడవగా ఆఖరికి బిందె వదిలేమని పెళ్ళాం అరిచేవరకు బిందె వదల్లేదు. ఆ బిందె అత్తవారిచ్చినది. నీరు కోసం బిందె పట్టుకుని నారెమ్మ గుమ్మి పక్క నించి అంగటిరేవుకు యేం ఆలోచించుకుని వెళ్తూ తప్పటడుగు వేసాడో గుమ్మిలో జారాడు.

ఈతగాళ్లొచ్చి బయటకు తీసారు. ముద్దపప్పు ఛాయతో వుండేవాడు. ఇతనికి ముద్దపప్పు నెయ్యి వేసుకతినటం యిష్టంగానీ యెక్కడినించి వస్తుంది? అతని పెళ్ళం అన్నపూర్ణమ్మ కలిగిన వాళ్ళ యింటిలో నవరుచులు తిని యీ వుమ్మడి కుటుంబంలో తినడానికి దొరక్క పిల్లిలా దొంగతిళ్ళు తినేది. అసలు వూదారంగు పిల్లిలా పిల్లికళ్ళతో వుండేది. ఆ అన్నపూర్ణమ్మకే చాలనిది మొగుడికేం పెట్టుంది? కావలసినది దొరక్కపోగానే మా ఆదెన్నతాతకు దేనికైనా కక్కుర్తి పడటం అలవాటు పడినట్లుంది.

ఈ కుటుంబం నించి విడిపోవడానికి యిష్టం లేకపోయినా అత్తవారి అధికారానికి లొంగిపోయాడు. బయటపడి బావుకున్నదేదీ లేదు గానీ నలుగురి కొడుకుల్ని మాత్రం కన్నాడు. పెళ్ళం చాక చక్యంతో చదువు యీడు వచ్చేసరికి ఒక్కొక్కడ్నీ కన్నవారింటికి చేర్చింది - కడసారి వాడిని తప్పించి! వీడివంతు వచ్చేసరికి వాళ్ళు వాళ్ళ బాధలతో చతికిలబడ్డారు.

ఇతన్ని తల్చుకుంటే చాల జాలి వేస్తుంది. ఈ రోజుల్లో ఐతే ఒక సినిమా హీరో కావలసిన శరీరపొందిక, అందంవుంది. యౌవనుడిగా యెందరి అతివల రంగు రంగు కలల్లోకనిపించేవాడో!

ఒక చుట్టా, - బీడీ అలవాటు లేదు. చిరు తిళ్ళు తినే అలవాటు అసలే లేదు. తాగేవాడంటే అదీలేదు. కష్టపడి గొడ్డులా పనిచెయ్యడానికి కావలసిన కాళ్ళు చేతులాడుతున్నయ్. నలుగురు కొడుకులను కన్నాడు. ముగ్గురు ప్రాగ్యులయ్యారు. వారిలో ఒకడు పెళ్ళయ్యాక పోయాడు. ఇంకొడు పెళ్ళికాకుండానే పోయాడు. మూడువాడు దూరానవుండి ఒక్కనాడు తండ్రి వున్నాడని కట్టుకోడానికి ఒకగుడ్డగానీ, ఒకపైసా గాని కన్నందుకు కృతజ్ఞతగా నైనా పంపలేదు. వాడి పెళ్లాం వాడి పిల్లల సోదే. కోరి వెళ్ళిన తల్లి అన్నపూర్ణ ఆ వూర్లో కలరాతో చచ్చిపోయింది.

ఆసలే కడుపు సొదతో పూర్లో చిన్నకొడుకు దగ్గర వున్న వాడు, మనసు సొదతో మగ్గిపోతున్నప్పుడు పట్నం నించి నేనెప్పుడు వెళ్ళినా చెయ్యి చాపేవాడు. కొడుకు తిట్టేవాడు. తిట్టడం నేను విన్నాను. కోడలు యెప్పుడూ విసవిస లాడేదట. నాతో చెప్పడానికే దాచి వుంచి నట్లు నేను యెప్పుడు వెళ్ళినా ఆ తిట్లూ, ఆ రాటూ పోట్లూ చివరకు ఒకసారి ఆ కొడుకు తనమీదకు విసరినరాయి దాచి మరీ చూపించాడు. ఇంకోసారి గుండెమీద కొడుకు విసరిన రాయితో తగిలిన గాయం కూడా చూపించాడు.

ఈ ఆదెన్నతాతకు యే చెడు అలవాట్లు లేవు. నిజానికి యే కోరికలూ లేవు. ఎప్పుడూ కడుపు నిండి వుండఖ్ఖర్లేదు, ఆకలిమంటలు భరించ లేనప్పుడే యింత గంజినీరు పోసి ఆ మంటలార్పితే చాలు ఆదే మహదానందం తృప్తీని. ఆ చిన్న కనీసపు అవసరం తీర్చుకోలేని మనిషి. అలా తీర్చగలిగే స్తోమత కలిగే కొడుకూ కోడలూ వున్నారు. కానీ ఆదేం జరగటంలేదు. బహుశః మానవ జన్మ అంటే విసిగి వేసారి పోయి వుంటాడని ఒకసారి మావూరు వెళ్ళినప్పుడు ఆదెన్న తాతను అడిగాను -

“తాతా నీ జీవితంలో యేదైనా పొరపాటు చేశావా ?” అని

“ఒక్కటే పొరపాటు. నాకేం నలుగురున్నారని అన్నదమ్ముల నించి విడిపోయాను. వాళ్ళతో కలిసివుంటే యీ కడుపు సొద వుండేదికాదు.” అన్నాడు.

“మళ్ళీ మనిషి జన్మయెత్తాలని కోరిక వుందా ?” అన్నాను.

“మనవడా ? మనిషిజన్మ దొరకనే దొరకదు. అదృష్టం కొద్దీ దొరికింది. కానీ యీ జన్మలో యే సుఖం పొందలేదురా. అందుకే సుఖపడ్డానికి మళ్ళీ మనిషి జన్మ యెత్తాలని వుంది - ఆ భగవంతుడు కరుణిస్తే.”

“ఎవరి కడుపున పుట్టా వన్నాను.

“ఇంకెవరి కడుపున ? ఈ కొడుక్కి నలుగురూ కూతుర్లే సదా ! పిడివంశం నిలవొద్దా ?”

ఇదంతా మనిషిలోని మమకారాలను కున్నాను.

నిజానికి ఆదెన్న తాత చనిపోయాకే మా తాత చిన్నకొడుక్కి కొడుకు పుట్టాడు. మా మామ నల్లటివాడు - వాడిపెళ్లం చామనచాయ. కానీ యీ పుట్టినవాడిది ఆదెన్నతాత రంగే' ఆ ముక్కూ, ఆ విశాలమైన నుదురు చూసి యీ పిల్లవాడిని 'తాతా' అనే పిల్చేవాడిని.

కుర్రాడికి అనందరావు అని పేరు పెట్టుకుని అపురూపంగా పెంచుతున్నారు. ప్రక్క వూరులో హైస్కూల్లో యెనిమిదోక్లాసు చదువుతున్న ఆనందరావు స్కూలు వదిలాక హైవేమీదనించి వస్తుంటే ఒక లేలాండ్ లారీ వాడిమీద నించి పరుగెత్తి ముక్కచెక్కలుచేసి నమిలేసింది.

7

మా తాతలందరిలో నాకు నచ్చినవాడు కాశీపతితాత. తలమీద యెప్పుడూ యేదో ఒక గుడ్డ తలపాగా కిరీటంలా వుండేది. ఆ గుడ్డతీసే మంటే, అది తీసేస్తే కథలు చెప్పలేననేవాడు. ఎన్నెన్ని కథలు చెప్పేవాడు. ఈ తాతయ్యే ఆ రోజుల్లో కథలు చెప్పకపోతే నాకు కథలు రాయాలన్న ఆలోచనే వుట్టేది కాదేమో ?

ఈ తాతయ్యే మాంచి యీతగాడు. జీలుగు తెప్పమీద పెద్ద పెటేరు వచ్చినప్పుడు చూసేవాడిని. గిరగిర తెప్పతిప్పినా కలపతీసి ఒడ్డుకు చేర్చేవాడు. అసలు నాకు యీతనేర్పింది యీ తాతయ్యే. ఈత నేర్పిస్తే లోతు సముద్రాలు యీదేగలవన్నాడు ఆ రోజుల్లో.

కాశీపతి తాత రాగితోచేసిన రాములవారి విగ్రహమే. అంత విశాలమైన వక్షం అతనిది. ఇక మా మామ్మవుందే - అసలు పేరు వేంకటరత్నం. తాత వెంకటి అని పిల్చేవాడు. పల్చగా తెల్లగా వుండేది. మొదట జబ్బు మనిషి అనుకునేవాణ్ని. కానీ ఆవిడ యెప్పుడూ చిర్రున చీదలేదట. ఒకనాడు తలనొప్పి, జ్వరము అని మూలగలేదు. అసలు వాళ్ళ ముగ్గురు అప్పచెల్లెండ్రూ యిద్దరన్న దమ్ములూ అందరూ యిలాగే వుంటారట. వాళ్లనాన్న ఆకారం అంద రిదీను. వాళ్లను చూసాక యిదంతా నిజమే అనుకున్నాను.

ఈ తాతకు పిల్లలులేరు. కానీ పిల్లల్లో పిల్లాడు. డబ్బులేదు. ఆస్తి అంతకన్నా లేదు. కానీ జీవితంలో అంత సంతోషంగా, అంత ఆరోగ్యంగా యెలా వుండే వాడని అనిపిస్తుంది. ఒకప్పుడు ఒక కథ చెప్పాడు. బహుశః ఆ కథ తనగురించేనేమో ? అందులో కథా నాయకుడు “ఆకలా ? నన్నేంచేస్తాదన్నాడు. ఏకాయా - ఏ దుంపా దొరక్కపోతే మేకలానమిలేదానికి ఆకులు దొరకవా ? ఆకుల రంగే మిటి ?”

“పచ్చదనం”

"డబ్బా, ఆస్థి, అన్నం - యివేవీ పచ్చగా వుండవు - ఆకులే పచ్చవి. ఈ ఆకులు తిన్న మేక బతకలేదూ ?"

"బతికింది"

''ఆకులు తిన్న మనిషీ బతుకుతాడు. అసలు రాములవారు వనవాసంలో ఆకులు అలములు తినే బతికాడు." అని చెప్పిన కాశీపతి తాత మాలక్ష్మి నారాయణ తాతయ్యకు అక్బరు దగ్గర బీర్బల్‌లా వుండేవాడు. ఆ రోజుల్లో గుడారికి బస్సులుండేవి కావు. నడిచేవెళ్లాలి. ముందు కాశీపతి తాతే వెళ్ళేవాడు. అక్కడ అంతా వ్యాపారం కుదిర్చేక లక్ష్మీనారాయణ తాత వెళ్ళేవాడు. కాశీపతి లేనప్పుడు మా లాంటి పిల్లలకు యేమీ తోచేది కాదు. వెదురు తెప్పలొస్తున్నాయంటే యేటి ఒడ్డుకు పరిగెత్తేవాళ్ళం. ముందు తెప్పమీద నావనడుపుతున్న నావికునిలా నిల్చొనేవాడు.

మాకు తినడానికి యేవేవో తెస్తాడని కాదు. వినడానికి యెన్నో సంగతులు మోసుకొస్తాడని యీ తహ తహ. ప్రతిసారి వచ్చినప్పుడు యెన్నెన్నో కథలు మోసుకొచ్చేవాడు. అవి కథలు కావు. నిజంగా జరిగినవే. తెప్పదిగిన్నాడు సాయంత్రం మా పిల్లలందరికీ ఆ జరిగిన విశేషాలు చెప్పకొచ్చేవాడు.

ఇదివరకు నడుస్తూ గుడారి వెళ్ళినప్పుడట ఒక సవరవాడు కలిసాడట. వాడి చేతిలో బాణం వుందట. ఆ బాణం తనవేపే యెక్కుబెట్టాడట. మా తాతయ్య అక్కడే కూర్చుండిపోయి తూరుపుకు తిరిగి కళ్ళుమూసి జపం చెయ్యటం మొదలెట్టాడట. ఆ అడివిలో చంపేసి నక్కలకూ కుక్కలకూ రాబందులకూ పారేస్తే యెవరు చూస్తారు? వాడి పాదాల చప్పుడు వినిపిస్తుంటే ఓం హ్రీం అని పెద్దగా అరుస్తూ జపం చేసుకుంటున్నాడు. కాస్సేపయ్యాక వెళిపోయివుంటాడేమో అని కళ్ళు మెల్లగా తెరచి చూస్తే యెదరగా చేతులు కట్టి కూర్చున్నాడట.

భక్తుడా ఏమికోరిక" అని తడబడుతూ అడిగారట తాతయ్య.

"మూడు పంటలైంది కొడుక్కి పెళ్ళిచేసి సామీ! ఒక్క కూన పుట్టలేదు! రచ్చించు సామీ-రచ్చించు" అన్నాడు.

"ఫలిస్తుంది" అని అక్కడే వున్న మన్ను తీసి మంత్రించి యిచ్చాడట. ఆ మన్ను తీసుకుని "అగుదొరా" అనివెళ్ళిపోయాడట. ఇంకేం చెయ్యడు కదా అని భయ పడ్తుంటే పరుగెత్తుకుని ఒకతంబురా లాంటి గిన్నెలో తేనె తెచ్చి తాగుదొరా అని నోటిలో పోసాడట. ఈ యేడాది వాడిని తప్పించుకోడానికి యింకో త్రోవంట వెళ్తే పట్టేసాడట. కాశీపతి తాత తను యింక బతకనని అనుకున్నాడట. వచ్చి "సామీ" అని పాదాలమీద పడిపోయాడట. మనవడ్ని తన పాదాల మీద పడేసి "దీవించు సామీ" అన్నాడట. బహుశః దేముడ్ని యింత అమాయికంగా నమ్మిన వాళ్ళకీ ఫలితం కనిపిస్తుందేమోనని నాకిప్పుడు అనిపిస్తుంది.

ఎవరి అనుభవం వాళ్ళది. ఎవరి స్పృహ వాళ్ళది. అతను కథలు చెప్పగా విన్న నా అనుభూతి నాది.

"తాతయ్యా - నివ్వు ఒళ్ళంతా యెందుకు కప్పుకోవని" ఒకసారి అడిగితే - "ఇది వేడిదేశం. ఒంటికి గాలి తగిలితే కోపాలు తాపాలు రావు."

"గాలి తగలడానికి గుళ్ళి చెట్టు క్రిందకు యెల్లకూడదా?" అని వెంకటి అవ్వ వేళాకోళంచేస్తే.

''పెదాలతో మూతిని కప్పితే యేం అవుతుంది?"

"పళ్లు కనిపించవు"

"నవ్వలేనివాడివి నివ్వేం సుఖపడతావు?"

"ఏడవకపోతే యెలాగండి?" అంది అవ్వ.

"నక్కవా? వెర్రికుక్కవా? కాకిలా అరవక. చిలకలా పలుకు. చీమలా వెతుక్కోగానీ చిట్టెలుకలాగ కన్నం వెయ్యొద్దు."

ఇలాంటి వెన్నో అతను బోధించిన తత్వాలులా నాకు జ్ఞాపకం వుండిపోయాయి. అతను రాసిన వరవడిలో దిద్దాలన్న ప్రయత్నమే నాజీవితం.

నా జీవితంలో యెన్నో నవ్వుముఖాలు చూసాను. గానీ ఆ చిరునగవు యింకో ముఖంలో చూడలేదు. దాపరికం యేవిషయంలోనూ యెరగని మనిషి. నేను ఆ వూర్లో వుండగానే. నా తొమ్మిదోయేట సాయంత్రం వరకూ మాకు 'కథలు చెప్తూనే వున్నాడు. దీపం ముట్టించాక తిన్నాడు. గడపలో ' కృష్ణాఅని చాప మీద దొర్లాడు. కుడిచెవి వెనుక ప్రక్క యేం కుట్టిందో యేమిటో నేను వెళ్ళి చూసేటప్పటికి బొడిపెలా చెవి వాచిపోయి వుంది. సొంఠి కొమ్ము అరగదీసి గంధం రాస్తున్నారు. మంటను ఓర్చి నవ్వడానికి తాత ప్రయత్నిస్తున్నాడు. తెల్లవారేసరికి పోయాడు.

మేం పిల్లలంతా తాత శవం మీద పడి యేడుస్తున్నాం. ఆ దగ్గర్లో కూర్చుని మా వెంకటి అత్తయ్య కన్నా హెచ్చుగా యేడుస్తున్న నారెమ్మ చేతిలో ఒక యెర్రగాజు విరిచేసుకుంది. ఆ గాజు పెంకులు గుచ్చుకుని అమె చేతినించి రక్తం కారటం చూసాను.

(ఇంకా వుంది)